

Економіка та управління національним господарством

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-1-9>

УДК [338.48:61]:330.3(477)

JEL L83, O11

У. А. Мартинюк, Л. П. Кушнір, О. В. Терлецька, М. В. Багрій

Формування сталого розвитку медичного туризму в Україні

Розглянуто актуальність медичного туризму в Україні, розкрито поняття медичного туризму, його потенціал, популярність і реалії втілення. Висвітлено ідеї щодо вдосконалення медичного туризму та подолання проблем в їхній реалізації, а також наведено порівняння з досвідом зарубіжних медичних установ. На основі аналізу міжнародного досвіду визначено найбільш затребувані з боку медичних туристів види лікування, реабілітації, оздоровлення, а також проаналізовано головні причини колосального розриву у вартості медичних послуг країн-лідерів і держав з новітніми ринками. Досліджено міжнародний і вітчизняний медичний туризм як специфічний вид суспільно корисної діяльності, спрямований на надання туристичних послуг лікувального та оздоровчого характеру у форматі тимчасового виїзду окремої людини чи груп осіб за кордон. Запропоновано ефективний розвиток ринку медичного туризму для вирішення економічних, політичних і соціальних питань, реорганізації всієї системи надання медичної допомоги, зміни структури медичної освіти в Україні. Основними завданнями названо підвищення якості медичного обслуговування та ефективності лікування, покращення роботи персоналу в наданні якісних послуг, перегляд законодавчої бази України, розроблення закону «Про медичний туризм».

Ключові слова: медичний туризм, репродуктологія, офтальмологія, стоматологія, клітинна терапія, лікувально-оздоровчі заклади, фактори розвитку, медичне обслуговування.

Постановка проблеми. Через зростання впливу туризму на економіку країни та той факт, що туризм і медицина стали провідними галузями в світі, з'являється потреба в дослідженні та обґрунтуванні перспектив розвитку, напрямів державної підтримки та вирішення різноманітних проблем у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями дослідження медичного туризму займалися такі вчені, як М. Мальська, К. Діденко, А. Акоюян, І. Школа та інші дослідники.

Метою статті є дослідження стрімкого розвитку туризму та медицини у світі, що спонукає переглянути ці явища ще раз і створювати умови для перспективного розвитку медичного туризму в Україні.

Основні результати дослідження. Туризм відіграє значну роль у сучасному економічному розвитку як у світі, так і в Україні. Сьогодні його частка становить 3,6% загального внеску до економіки України. Проте кількісний обсяг внеску – близько 1 млрд дол. США, тоді як у Німеччині за ідентичного процентного співвідношення кількісний внесок перевищує 12 млрд дол. США. З розповсюдженням у XXI ст. комунікаційних засобів і збільшенням моторизації та зростанням добробуту туризм став одним з головних елементів відпочинку й важливим фактором життя із суспільного, господарського і культурного погляду [1]. Новим напрямом у галузі стає також медичний туризм. Медичний туризм – це діяльність, пов'язана з організацією медичного обслуговування пацієнтів за межами місця їх постійного проживання, як всередині країни (внутрішній медичний туризм), так і за кордоном (міжнародний медичний туризм). Медичний туризм можна розділити на профілактично-оздоровчий, лікувальний і санаторно-рекреаційний. Медичний туризм – загальний термін, який описує пацієнтів, які подорожують, щоб отримати медичні послуги. Зростання медичного туризму обумовлене широким спектром мотиваторів, і все частіше країни, що розвиваються, прагнуть скористатися цими потоками та пов'язати надання медичних послуг з

© У. А. Мартинюк, Л. П. Кушнір, О. В. Терлецька, М. В. Багрій, 2021.

туристичною діяльністю. Цей комерційний зв'язок між охороною здоров'я та туризмом швидко розвивається та розглядається як прибуткова галузь, до якої з боку дослідників охорони здоров'я інтерес все більше зростає.

Оскільки вплив туризму на економіку країни збільшується, а туризм і медицина стали провідними галузями у світі, з'являється потреба в дослідженні та обґрунтуванні перспектив розвитку, напрямів державної підтримки та вирішення різноманітних проблем медичного туризму.

Без сумніву, медичний туризм – це новий вид туристичної галузі, але він не стоїть на місці і стрімко розвивається. Україна вже заявила себе на світовому ринку медичного туризму, проте так і не стала провідною країною. Багато іноземних пацієнтів обирає Україну як країну, де вони хочуть отримати якісне лікування та готові сплачувати за це великі кошти, які Україна може використати для розвитку економіки, медицини та інфраструктури. Одною з перешкод для розвитку в'їзного медичного туризму нерідко стають особливості візового режиму України. Щороку Україна виділяє з держбюджету понад 300 млн грн на лікування пацієнтів за кордоном. Близько 150 тис. українців виїжджають за кордон на лікування. Разом з тим до України приїжджають лікуватися іноземні пацієнти. Зокрема, за рік близько 55 тис. іноземних пацієнтів отримали лікування в нашій державі [2]. Найчастіше їдуть лікуватися за кордон українські пацієнти з онкологією, гематологічними захворюваннями; ті, що потребують трансплантації органів і кісткового мозку, мінімально інвазійних складних операцій (нейрохірургічних, мікрохірургічних); для діагностики та лікування генетичних захворювань. Також українці хочуть отримати лікування сучасними методами та із застосуванням останніх технологій, яких в Україні поки немає (Робот да Вінчі, True-beam тощо). Іноземні пацієнти приїжджають в Україну для лікування офтальмологічних захворювань, реабілітації, пластичної хірургії, репродукції, стоматології, клітинної терапії, кардіохірургії. Це пацієнти з Ізраїлю, Іспанії, Італії, багатьох східних країн, зокрема з Бахреїну, Саудівської Аравії, Іраку, Пакистану, з країн Середньої Азії та Кавказу (таких як Казахстан, Узбекистан, Грузія, Азербайджан) та ін.

Дедалі більше країн виходять на ринок медичного туризму, щоб зробити прибутковий бізнес. Концепція поїздок на зарубіжні напрямки для лікування привернула увагу пацієнтів, які здійснюють ці поїздки для отримання більш якісного медичного обслуговування, зниження витрат на охорону здоров'я та швидшого доступу до медичних процедур. На нашу думку, ця тенденція створила глобальний соціальний, економічний та культурний феномен з його плюсами й мінусами. Стійкий медичний туризм буде спрямований на мінімізацію культурного, соціального та економічного негативу, щоб допомогти галузі, а також економістам, які покладаються на неї, рости одночасно, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу.

Соціальний медичний туризм сприяє підвищенню якості медичного обслуговування в багатьох напрямках і збільшенню можливостей працевлаштування, технологічному прогресу, збагаченню культури та покращенню способу життя. Однак не можна заперечувати того, що це створює несправедливість у галузі охорони здоров'я, адже ігнорують місцевих жителів, надаючи перевагу медичним туристам, які отримують краще лікування.

Економічний медичний туризм покращує економіку багатьох країн світу. Такі країни, як Індія та Колумбія, використовували гроші, отримані від медичного туризму, для покращення власної економіки. Однак у певних випадках ці економічні вигоди не розподіляються однаково за призначенням, що призводить до соціальної нерівності. Медичний туризм також призводить до інфляції цін на медичні послуги в пунктах призначення постачальників, тим самим ускладнюючи доступ навіть до основних медичних послуг для менш привілейованих місцевих жителів.

Що стосується екологічного туризму, то все більше напрямів медичного туризму пропонують способи, які направлені на ознайомлення туристів з потребою захисту природних ресурсів. Усі процеси та ініціативи, що здійснюються місцем призначення для сприяння медичному туризму, жодним чином не мають завдавати шкоди навколишньому середовищу.

Стійкий медичний туризм має базуватися на трьох опорах: соціальної стійкості, економічної стійкості та екологічної стійкості. Вони мають враховувати галузь, громаду та навколишнє середовище разом із задоволенням запитів туристів під час спільної роботи.

Очікується, що майбутнє медичного туризму залишиться прибутковим, оскільки експерти прогнозують зростання доходів на мільярди доларів найближчими роками. Медичний туризм може приносити економіці України значні кошти, водночас покращуючи якість медичних послуг для українських пацієнтів та умови праці вітчизняних лікарів. У цьому переконані провідні експерти та фахівці в галузі охорони здоров'я. Український уряд висловив готовність сприяти розвитку медичного туризму в країні. Скасування віз для медичних туристів є одним із заходів у цьому напрямі. Цифри говорять краще за слова. У 2018 р. іноземні пацієнти витратили в Україні 150 млн дол. США на лікування та 60 млн дол. США на проживання. Водночас щороку кількість медичних туристів в Україні збільшується (з 51 тис. у 2016 р. до 60 тис. у 2018 р.). Найпопулярнішими послугами, за якими вони їдуть в нашу країну, є лікування зубів, пластичні операції, репродуктивна медицина [3]. З наведених вище даних про розвиток і розповсюдження медичного туризму в Україні зрозуміло, що ми справді не стоїмо на місці, але порівняно із зарубіжними країнами таких змін недостатньо. Останніми роками медичний туризм, включно з лікуванням і діагностикою та реабілітацією, становить близько 2% світового ВВП. Наприкінці 2014 р. глобальна індустрія медичного туризму оцінювалася у 78,5 млрд дол. США з очікуваним досягненням у 2016 р. позначки у 100 млрд дол. США (за результатами дослідження консалтингової компанії «Frost & Sullivan») [3; 4].

Більше 50 країн у межах розвитку своїх економік прийняли національні програми з медичного туризму. Німеччина, Ізраїль, Туреччина, Індія, Сінгапур, Таїланд інвестують мільйони в розвиток медичної інфраструктури, будівництво комфортабельних клінік з кращим устаткуванням та інноваційними технологіями для надання високоякісного лікування.

Розглянемо для прикладу Азію, яка вже давно є лідером у сфері медичного туризму, де є багато сучасних лікарень, які іноземці часто відвідують. Країни вітають цих відвідувачів і створили атмосферу, в якій іноземцям легко адаптуватися. У більшості лікарень є міжнародні бюро, де пацієнти можуть обговорювати медичні питання англійською мовою і навіть отримувати допомогу в пошуку місцевого житла. Ліжковий режим у лікарнях і медичних закладах не має собі рівних. З моменту прибуття і до періоду післяопераційного відновлення до іноземних пацієнтів будуть ставитись з максимальною обережністю та повагою. Медичний туризм є цінним економічним активом для азійських країн, тому заклади хочуть переконатись, що їхні пацієнти отримають позитивний досвід.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Сінгапур має систему охорони здоров'я номер один на континенті. Крім того, ВООЗ поставила систему охорони здоров'я Сінгапуру на шосте місце у всьому світі. Хоча витрати на медичні процедури в Сінгапурі вищі, ніж в інших країнах Азії, вони все ще значно менші, ніж витрати в Америці. Система охорони здоров'я в Сінгапурі дуже регламентована й має дотримуватися певних стандартів безпеки. Це має бути перевагою для будь-яких медичних туристів, які обирають цю країну для своїх процедур.

Спільна комісія міжнародних комісій (JCI), яка має на меті підвищити міжнародні медичні стандарти, присвоює бажану акредитацію установам, які

відповідають їхнім стандартам або перевищують їх. Станом на 2018 р. у Таїланді було понад 50 акредитованих закладів і лікарень. Тільки в Бангкоку є дев'ять таких місць, включно з відомим Бумрунградським міжнародним аеропортом, який був першою міжнародною лікарнею в Азії, що отримала престижний стандарт [5].

Досліджуючи іноземний досвід, слід зупинитись на медичному туризмі в Туреччині та з'ясувати, чому ця країна щороку приваблює майже мільйон туристів. Туреччина – одна з небагатьох країн, що розкинулася на двох різних континентах, є чи не найпопулярнішим туристичним місцем, яке поволі перетворюється на центр медичного туризму. З неймовірними піщаними пляжами та містами, наповненими історією, Туреччина завжди приваблювала величезну кількість туристів. Однак не надто багато людей усвідомлюють, що Туреччина є однією з найкращих країн медичного туризму. Протягом останніх кількох десятиліть масштабні інвестиції державного та приватного секторів значно покращили медичну інфраструктуру країни. Нещодавно уряд запустив багато сучасних міських лікарень по всій країні, тоді як приватні лікарні також інвестували значні кошти у свої заклади, впроваджуючи послуги та можливості, призначені для обслуговування пацієнтів з-за кордону. Як наслідок, медичний туризм у Туреччині процвітає, особливо впродовж останніх кілька років. У 2018 р. Турецька рада з питань охорони здоров'я повідомила, що Туреччина прийняла понад 850 000 медичних туристів з 149 різних країн. Крім того, національний авіаперевізник Туреччини, Turkish Airlines, забезпечує пільгові тарифи на квитки для людей, які подорожують Туреччиною для медичного туризму [6-8].

На основі встановлених потужностей Туреччина є четвертою геотермальною країною у світі, відстаючи лише від США, Філіппін та Індонезії. Це в поєднанні з висококваліфікованою робочою силою та добре обладнаними лікарнями робить Туреччину одним з найкращих у світі напрямів медичного туризму. Крім того, протягом останніх двох десятиліть кількість акредитованих лікарень, які спеціалізуються на кардіології, трансплантації, пластичній хірургії та передовій онкотерапії, зростає в геометричній прогресії. Запуск нового аеропорту сприяв тому, що пацієнти з понад 50 країн зможуть дістатися до Стамбула чотиригодинним рейсом. Беручи все це до уваги, можна сміливо припускати, що медичний туризм у Туреччині буде лише зростати.

Багато лікарень в Індії акредитовані міжнародними установами й пропонують лікування світового класу за ту ціну, яка на 40-50% менша, ніж у будь-якій європейській країні. Визначаючи значення медичного туризму в Індії, уряд намагається переконати міжнародний туристичний рух, пропонуючи медичну візу. Термін надання медичної візи може бути продовжений на один рік з дозволу уряду штату або FRRO, якщо це призначено спеціалізованим лікарем. Індія пропонує не тільки медичне лікування, але й інші послуги з омолодження, такі як йога, медитація, лікування травами та процедури для шкіри, які можуть підняти настрої та зміцнити здоров'я. У результаті Індія отримує величезну кількість міжнародних туристів. У 2009 р. вона прийняла загалом 180 000 іноземних туристів-оздоровців. Передбачалося, що цей показник буде рости зі складеним річним темпом приросту понад 19% і досягне 1,3 мільйона до 2013 р. Туризм в Індії також є однією з галузей, що швидко приносить дохід і вносить близько 5,92% до національного ВВП, забезпечуючи зайнятість понад 9,24% загальної кількості робочої сили країни. Для сприяння туризму в Індії уряд запроваджує різні види податкових знижок і пільг для залучення іноземних інвесторів до інвестування в туристичний сектор, а також забезпечує різні стимули для їх переконання. У союзному бюджеті на 2010-2011 рр. уряд Індії запровадив схему зниження податків для будівництва нових, особливо двозіркових готелів у країні. Медичний туризм в Індії відіграє важливу роль у покращенні економічного та соціального статусу суспільства. Згідно з дослідженням McKinsey & Company та конфедерації індійської промисловості, Індія до 2022 р. отримає 1 млрд дол. США

від медичного туризму, що становить 1% загального світового доходу, який генерується медичним туризмом. Загальний дохід від медичного туризму в 2014 р. у всьому світі становив 40 млрд дол. США, а в 2016 р. збільшився до 60 млрд дол. США. За оцінками McKinsey & Company, до кінця 2022 р. він зросте до 100 млрд дол. США (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Дохід, отриманий завдяки медичному туризму в Індії				
Рік	2012	2016	2018	2022
Річний дохід, млрд дол. США	40	60	80	100

Джерело: складено авторами за [6].

Індії як оздоровчому центру віддають перевагу переважно ті люди, які проживають за кордоном і потребують швидкого та недорогого лікування. Індійські лікарні зараз добре оснащені кваліфікованими, навченими та досвідченими лікарями, а сам персонал добре володіє англійською мовою. Індійські лікарі лікують удвічі більше пацієнтів, ніж лікарі із західноєвропейських країн. Медичний туризм в Індії знаходиться на піку. Турист може легко та зручно скористатися будь-якими медичними закладами. Різні приватні інвестори та фармацевтичні компанії працюють, щоб надати свої послуги на світовому ринку медичних послуг. Передбачається, що до кінця 2022 р. Індія отримає близько одного мільйона оздоровчих туристів і річний рівень приросту (CAGR) у 28,09% (табл. 2) [7].

Таблиця 2

Вартість медичних процедур у країнах світу в 2018 р., дол. США				
Процедура	США	Таїланд	Сінгапур	Індія
Аортокоронарне шунтування	70 000-133 000	22 000	16 300	7500
Шунтування із заміною клапана серця	75 000-140 000	25 000	22 000	6500-7000
Заміна тазостегнового суглоба	33 000-57 000	12 700	12 000	6200
Заміна коліна	30 000-53 000	11 500	9600	6000
Хірургія простати	10 000-16 000	4400	5300	3600
Пересадка нирки	40 000-45 000	20 000	25 000	12 000-15 000

Джерело: складено авторами за [7].

Туризм в Індії процвітає, вносячи великий внесок у створення доходів і усунення проблеми безробіття в суспільстві. Сьогодні багато штатів Індії, такі як Керала, Аруначал-Прадеш, Західний Бенгал, Уттараканд, Тамілнад, Уттар-Прадеш, Дадра і Нагар Хавелі, а також союзна територія Даман і Діу передбачають включення туризму до Списку І Закону про розвиток промисловості 1951 р. для надання йому статусу галузі та сприяння розвитку сектору розміщення, щоб кожен сегмент індустрії туризму, включно з готелями по всій території країни, міг скористатися різними пільгами в межах промислової політики урядів відповідних штатів.

В умовах дестабілізації економічних відносин закономірно відбуваються значні трансформації у сфері охорони здоров'я. Передусім це стосується інституціональних перетворень у системі управління охороною здоров'я, що обумовлює появу медичних закладів різних форм власності та сегмента платних медичних послуг. Надзвичайно важливими стають нові форми державного регулювання медичної діяльності: стандартизація, ліцензування, сертифікація. Ефективно впроваджуються національні проекти та програми, заходи яких спрямовані на профілактику важких соціально небезпечних хвороб. Ідеться про онкологічні патології, запобігання поширенню інфекційних захворювань, що передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІДу, що сприяє збереженню репродуктивного

здоров'я населення. Стан ринку медичних послуг та його розвиток залежить від низки інтегративних факторів. Для забезпечення ефективної роботи медичних закладів потрібний достатній обсяг державного фінансування галузі охорони здоров'я [4, с. 16]. Саме це є умовою забезпечення доступності для населення як невідкладної медичної допомоги, так і високоспеціалізованої. Лікувальні заклади є постачальниками медичних послуг, а продукт їхньої діяльності є товаром, що пропонується на ринку медичних послуг і має свою вартість.

Узагальнюючи сказане вище про іноземний досвід медичних клінік, слід зазначити чинники перспективності країн для медичного туризму, а саме:

- рівень розвитку медицини, медичних технологій тощо;
- вартість діагностики та лікування;
- розвиток транспортного та готельного секторів;
- рівень мовної інтеграції в країні;
- законодавча база, відповідна державна підтримка;
- сформований імідж держави;
- розташування країни на карті світу.

Для розуміння загальної ситуації у сфері медичного туризму в Україні слід розглянути кожен з перелічених вище пунктів окремо. Важливим фактором розвитку медичних послуг є можливість надання високоспеціалізованих і високотехнологічних видів медичної допомоги. Вирішити цю проблему без оснащення закладів охорони здоров'я сучасною медичною апаратурою, забезпечення високого рівня кваліфікації медичного персоналу, створення ефективної системи транспортування пацієнта до спеціалізованих закладів не можна. Тому в сучасних умовах актуальними є заходи, спрямовані як на вивчення особливостей і перспектив розвитку ринку медичних послуг, так і на створення умов для їх надання. Одним з найважливіших факторів розвитку ринку медичних послуг є підвищення якості медичної допомоги, що аж ніяк не можливо без високого рівня кваліфікації медичних працівників, створення ефективної системи підвищення кваліфікації, об'єктивного оцінювання рівня знань і навичок лікарів і середнього медичного персоналу [3, с. 110]. Дійсно, українські медики не менш талановиті, ніж в Європі, але за кордоном пацієнти про це не знають. Тож не менш важливим є вирішення питання інформаційного просування послуг медичного туризму у світі. Ще однією проблемою є те, що українські лікарі змушені працювати за кордоном, оскільки там заробітна плата значно вища, а умови праці мають свої переваги. Тому державна підтримка відіграє важливу роль. Дані про фінансування медичного туризму справді вражають, Україні поки що про таке можна тільки мріяти.

Розвитку медичного туризму сприятиме впровадження в країні державно-приватного партнерства. Його механізми дозволять медичним закладам отримати більше економічної свободи та інструментів для покращення якості своїх послуг. Клініки отримають можливість підняти на вищий рівень комфортність умов перебування в медичному закладі, транспортні послуги, придбати сучасне обладнання та ін. Державні та приватні установи отримають рівні шанси та зможуть конкурувати не лише один з одним, але й закордонними колегами. Запровадження державно-приватного партнерства дозволить зменшити різницю між державним медичним закладом і приватним. Іноземні пацієнти зможуть отримувати сервіс, який їх задовольнятиме, а сплачені ними кошти будуть наповнювати бюджет країни. Важливим аспектом, який впливає на розвиток ринку медичних послуг медичної галузі, є ефективна податкова політика, тобто перенесення накопичених державою коштів у вигляді податків зі сфери економіки в соціальну сферу (охорону здоров'я, освіту, соціальне забезпечення, науку, культуру) [2, с. 35]. Країни з високим економічним розвитком виділяють достатню кількість ресурсів на державне фінансування системи охорони здоров'я, що забезпечує доступ різним верствам населення, зокрема соціально незахищеним

групам, до медичних послуг. В Україні на тепер не забезпечено ефективної податкової політики з перерозподілом коштів між прибутковими галузями промисловості та соціальною сферою. Система охорони здоров'я знаходиться на низькому рівні, а ринкові відносини майже не працюють.

Український медичний туризм маловідомий за кордоном, хоча у нас є справді талановиті лікарі, клініки із сучасним обладнанням, які надають якісні послуги за доступною ціною, водночас використовуючи унікальні розробки й методи. Але не менш важливим фактором є саме грамотний менеджмент і просування медичного туризму. Створення ефективної моделі маркетингової політики в охороні здоров'я дозволить успішно розвивати ринок медичних послуг. Для вирішення цих питань доцільним є розроблення нових методів вивчення ринку медичних послуг, ефективного оцінювання потреби різних груп населення в медичних послугах. Вирішення питань доцільності фінансування тих чи інших медичних закладів, ураховуючи обсяг медичних послуг, що надаються населенню, є одним з важливих факторів ефективності сучасної медицини в країні.

Для зростання зацікавленості в Україні з боку іноземних медичних туристів слід ширше впроваджувати сертифікацію медичних закладів. Медичний туризм надає перспективи розвитку для нашої держави, дозволяє створювати нові робочі місця не тільки у медичній сфері, а також і в обслуговуванні (готельно-ресторанний бізнес, туристичні об'єкти тощо). За умови чесної та прозорої конкуренції буде відбуватися поліпшення якості послуг і, відповідно, покращення наповненості бюджету нашої держави. Однозначно позитивно вплинути на фінансування медичної галузі може добровільне медичне страхування. Але сьогодні є низка чинників, які негативно позначаються на впровадженні системи державного медичного страхування: відсутність у населення позитивного досвіду взаємодії зі страховими компаніями; невизначеність статусу та перспектив державного медичного страхування в суспільстві; низький рівень реальних доходів населення, небажання робити страхові внески заздалегідь; незацікавленість роботодавців у страхуванні своїх працівників. Державним медичним страхуванням займаються переважно приватні комерційні страхові компанії, тоді як медичні страхові компанії нечисленні та малопотужні; свої зобов'язання страхові компанії виконують, спираючись на державні медичні установи, бо не мають змоги утримувати власну лікувально-профілактичну базу. Основною формою державного медичного страхування є корпоративне страхування, яке забезпечують роботодавці своїм працівникам [5, с. 114]. У разі страхового випадку пацієнтам компенсують їхні особисті витрати, насамперед на придбання медикаментів, але не більше за фіксовану суму. Водночас страховальники є не носіями фінансових ризиків, тобто не відповідають своїми коштами за ефективне використання ресурсів системи охорони здоров'я, а пасивними «трансляторами» коштів. Державне медичне страхування в Україні вторгається в схему державної суспільної охорони здоров'я, значною мірою дублюючи державні зобов'язання, оскільки межа безоплатної допомоги та платних послуг не окреслена. Подальший розвиток державного медичного страхування не можна забезпечити без чіткого визначення обсягу державних гарантій щодо безоплатної медичної допомоги, що фінансується з бюджету, без розширення податкових стимулів для юридичних і фізичних осіб, широкого інформування громадськості щодо переваг державного медичного страхування. Однак навіть у разі виконання цих умов державне медичне страхування навряд чи буде відігравати істотну роль у найближчому майбутньому через низьку платоспроможність населення.

Найбільшою перевагою медичного туризму в Україні є відносно низька ціна порівняно з країнами Європи. Вартість медичних послуг в Україні в більшості випадків набагато нижча за вартість аналогічного лікування в інших країнах. Це призводить до того, що саме в Україні воліють лікувати зуби або корегувати зір багато іноземців та українська діаспора.

Висновки. В Україні є напрацьована база і наявний потенціал у розвитку медичного туризму, проте залишаються невирішеними проблеми, які його гальмують. Системі медичного туризму потрібно запрацювати, для чого слід створити ефективну модель маркетингової політики в охороні здоров'я, покращити матеріальну базу та впровадити сучасні медичні технології, змінити законодавство, проходити міжнародні сертифікації, налагоджувати сервіс і піднімати якість послуг на вищій рівень.

Отже, ефективний розвиток ринку медичного туризму не можна забезпечити без вирішення економічних, політичних, соціальних питань, реорганізації всієї системи надання медичної допомоги, зміни структури медичної освіти.

Список використаних джерел

1. Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*: зб. наук. пр. 2016. № 16(4). С. 101-105.
2. Акопян А. С., Дарсигова Р. Б., Шиленков Ю. В. Особенности спроса и предложения услуг здравоохранения. *Экономика здравоохранения*. 2002. № 9-10. С. 11-14.
3. Охрімченко А. Г., Антоненко І. Я. Проблеми та перспективи залучення інвестицій в туристичну сферу в рамках Європейської інтеграції України. *Фондовий ринок*. 2010. № 16. С. 28-32.
4. *Менеджмент туристичної індустрії*: навч. посіб. / І. М. Школа, Т. М. Ореховська, І. Д. Козменко та ін.; ред. І. М. Школа. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. 662 с.
5. Сливенко В. А., Єрмакова А. О. Класичні та сучасні бізнес стратегії туристичних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.100>
6. Оздоровительный туризм в Турции. *MedicaTurkey*: сайт. 2016. URL: http://medica-turkey.com/turkiyede_saglik.php
7. Медицинский туризм в Азии. *Medical Tourism Insurance.com*: сайт. 15.10.2019. URL: <https://www.medicaltourisminsurance.com/medical-tourism-in-asia>
8. Что делает Турцию одним из 10 лучших направлений медицинского туризма? *Passport Symphony*: сайт. 8.11.2020. URL: <https://passportsymphony.com/medical-tourism-in-turkey>

References

1. Didenko, K. D., & Zhuchenko, V. H. (2016). Medychnyy turizm v Ukrayini: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku [Medical tourism in Ukraine: current state and perspectives of developments]. In *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky* [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences]: Vol. 16(4) (pp. 101-105). [in Ukrainian].
2. Akopyan, A. S., Darsigova, R. B., & Shilenkov, Yu. V. (2002). Osobennosti sprosа i predlozheniya uslug zdravookhraneniya [Features of demand and supply of health care services]. *Экономика zdravookhraneniya – Health Economics*, 9-10, 11-14. [in Russian].
3. Okhrimenko, A. H., & Antonenko, I. Ya. (2010). Problemy ta perspektyvy zaluchennya investytsiy v turystychnu sferu v ramkakh Yevropeys'koyi intehratsiyi Ukrayiny [Problems and prospects of attracting investments in the tourism sector in the framework of Ukraine's European integration]. *Fondovyy rynek – Stock Market*, 16, 28-32. [in Ukrainian].
4. Shkola, I. M. (Ed.), Orekhovska, T. M., & Kozmenko, I. D., et al. (2003). *Menedzhment turystychnoyi industriyi* [Management of the tourism industry]: Manual. Chernivtsi: Green Bukovyna. [in Ukrainian].
5. Slyvenko, V. A., & Yermakova, A. O. (2018). Klyasychni ta suchasni biznes stratehiyi turystychnykh pidpryyemstv [Classic and modern business strategies of tourism companies]. *Ефективна економіка – Efficient economy*, 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.100> [in Ukrainian].
6. Ozdorovitel'nyy turizm v Turtsii [Health Tourism in Turkey] (2016). *MedicaTurkey*: Website. Retrieved from http://medica-turkey.com/turkiyede_saglik.php [in Russian].
7. Meditsynskiy turizm v Azii [Medical Tourism in Asia] (2019, Oct 15). *Medical Tourism Insurance.com*: Website. Retrieved from <https://www.medicaltourisminsurance.com/medical-tourism-in-asia> [in Russian].
8. Chto delayet Turtsiyu odnim iz 10 luchshikh napravleniy meditsinskogo turizma? [Which are the things that make Turkey a top 10 medical tourism destination?] (2020, Nov 08). *Passport Symphony*: Website. Retrieved from <https://passportsymphony.com/medical-tourism-in-turkey> [in Russian].

Martyniuk U. A., Kushnir L. P., Terletska O. V., Bahriy M. V. Shaping the sustainable development of medical tourism in Ukraine.

Due to the growing impact of tourism on the economy and the fact that tourism and medicine have become the leading industries in the world, there is a need to study and justify the prospects for development, areas of state support, and solutions to various problems in this industry. This article considers the relevance of medical tourism in Ukraine, reveals the very concept of medical tourism, its potential, popularity, and realities of implementation. The ideas of

improving medical tourism and overcoming problems in their implementation are highlighted, as well as compared to the experience of foreign medical institutions. Based on the analysis of international experience, the most popular types of treatment and rehabilitation among medical tourists, as well as the main reasons for the huge gap in the cost of medical services in leading countries and countries with emerging markets are identified. The prospects of medical tourism development on the basis of state support are outlined and the solutions to various problems of this industry in the perspective for the future in Ukraine are suggested. It should be noted that the relatively low price compared to European countries is the biggest advantage of medical tourism in Ukraine. The cost of medical services in Ukraine in most cases is much lower than the cost of similar treatment in other countries. The ways to develop the medical tourism market to address economic, political, and social issues, reorganize all systems of rendering medical care, change the structure of medical education in Ukraine are offered. The following main tasks are defined: to improve the quality of domestic medical care and treatment efficiency; to improve the work of staff in providing quality services; to revise the legislative base of Ukraine, to develop the law "On Medical Tourism"; to develop the departmental regulatory framework for cooperation with foreign clients in medical institutions, primarily in the state and municipal domains; to promote Ukrainian medical tourism in the world.

Keywords: medical tourism, reproductive medicine, ophthalmology, dentistry, cell therapy, medical health facilities, development factors, medical service.

Мартинюк Уляна Андріївна – кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач кафедри історії України, економічної теорії та туризму Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, (e-mail: yljana1981@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8739-6356>).

Martyniuk Ulyana Andriyivna – Ph.D. (Agric. Cult.), Senior Lecturer of the Department of history of Ukraine, economic theory and tourism of the Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv.

Кушнір Леся Павлівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри історії України, економічної теорії та туризму Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, (e-mail: kushnirlesia@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8456-4935>).

Kushnir Lesya Pavlivna – Ph.D. (Econ.), Assoc. Prof., Head of the Department of history of Ukraine, economic theory and tourism of the Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv.

Терлецька Оксана Василівна – кандидат географічних наук, старший викладач кафедри історії України, економічної теорії та туризму Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького (e-mail: oksanater1989@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3795-8653>).

Terletska Oksana Vasylivna – PhD (Geog.), Senior Lecturer of the Department of history of Ukraine, economic theory and tourism of the Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv.

Багрії Мар'яна Василівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри історії України, економічної теорії та туризму Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького (e-mail: kachmar.marjana@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7357-9418>).

Bagriy Maryana Vasylivna – Ph.D. (Econ.), Senior Lecturer of the Department of history of Ukraine, economic theory and tourism of the Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv.

Надійшло 21.02.2021 р.